
ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ У СРБИЈИ 2022. ГОДИНЕ – АКТЕРИ, РЕЗУЛТАТИ И ПОСЛЕДИЦЕ*

УДК 342.84(497.11)“2022“0

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.specijal42022.10>

Прегледни рад

Петар Матић**

Институт за политичке студије, Београд

Сажетак

Циљ овога рада је да укаже на најзначајније последице локалних избора у Србији који су се одржали у 13 градова и општина широм Србије (изузимајући главни град Београд). С обзиром на реалне домете децентрализације и положај локалне самоуправе у вертикалној организацији власти, локални избори у Србији се неретко третирају као „другоразредни“ или као „рефлексија“ националних избора. Ипак, учешће у њима узимају и они актери чије је деловање базирано само у локалним срединама, не и на државном нивоу, а променама које су се дешавале након парламентарних избора, у многим случајевима, управо су претходиле промене на локалном нивоу. У раду се анализа улога бројних актера у локалним политичким аренама, кампање које су се одвијале у таргетираним градовима и општинама, актери и њихова улога у формирању предизборних и постизборних коалиција, као и политичке последице локалних избора на локалне

* Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја

** Имејл-адреса аутора: petar.matic@ips.ac.rs

средине, али и њихов утицај у ширем, националном контексту.

Кључне речи: локални избори, политичке партије, групе грађана, коалиције, кампање, децентрализација

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ – ПРВОРАЗРЕДНА ИЛИ ДРУГОРАЗРЕДНА ПОЛИТИЧКА АРЕНА

Локални избори су, посматрано из упоредне, али и из унутрашње перспективе, још увек недовољно систематски проучавана област политичког система. Иако учешће у њима узимају и бројни актери који нису заступљени и на националном нивоу они и надаље, услед реалног домета и положаја локалне самоуправе у Републици Србији, остају „другоразредне“ политичке арене или како поједини аутори истичу, „рефлекс“ и „огледало“ националних избора (Јовановић 2012). Савремене технолошке иновације које омогућавају учесталу комуникацију између удаљених локалитета, довеле су и до својеврсне делокализације локалних избора, чинећи кампање видљивим и на ширем географском нивоу (Сатт 2020). С обзиром на то да на локалном нивоу не постоје варијетети у изборном систему, већ је примењен униформни образац на читавој територији истраживаће се последице које институционални аранжмани у овој области продукују у различитим локалним срединама.

Студије које су усмерене на истраживање изборног система, првенствено анализирају последице које диферентни институционални аранжмани у одређеном контексту производе на шири политички живот заједнице. У том смислу, ни локални избори се не могу издвојити из те опште слике.

У Србији степен децентрализације која је претежно административна и уређена по узору на француски централистички модел директно одређује и реалне домете локалних избора. Сам термин локалних избора који се у Србији углавном одигравају паралелно са парламентарним, директно утиче на процес селекције листа и кандидата на локалном нивоу, те локални избори углавном постају арене у којима доминирају питања првенствено везана за национални ниво (Матић 2020). Ипак, уколико погледамо реалан степен децентрализације у односу на друге европске државе и у ужем контексту регион, може се закључити да се Србија поприлично високо котира по степену локалне аутономије, што се јасно види

на основу Индекса локалне аутономије (Local Autonomy Index), где Србија заузима 13 место међу 39 европских држава (Marinković i Gaјић 2022, 466). Такође, и радови који су пратили динамику локалних избора у протекле три декаде, недвосмислено су показали да се код политичких актера локални избори третирају скоро као и национални и да нису политичке арене другоразредног значаја, с обзиром на уложене страначке ресурсе и заоштрене локалне кампање (Јovanović i Матић 2020, 712) У пракси се у многим случајевима дешавало да бирачи не гласају унисоно за представнике на различитим нивоима власти, већ да приликом локалних избора своје поверење дају оним листама за које верују да ће на најбољи начин одговорити на њихове потребе у локалним срединама.

Мишљења домаћих стручњака на тему раздвајања термина локалних и националних избора су углавном заснована на уверењу да би овакав аранжман могао допринети кампањама које би се првенствено односиле на решавање потреба и проблема локалних заједница. Овакво решење би свакако могло отворити пут за оснаживање заступљености локалних политика у јавном простору, али би могло отворити и читав низ нових изазова приликом селекције представника на локалном нивоу власти. Упоредне студије које су рађене на ову тему недвосмислено показују да чак и у системима који поседују неупоредиво већи степен децентрализације, попут Немачке, раздвајање термина националних и локалних избора, може допринети паду излазности са делегитимишућим ефектом на локалне институције и последичним слабљењем везе између грађана и њихових локалних представника (Матић 2020).

Деперсонализованост избора и гласање за партијске листе и на националном и на локалном нивоу, за последицу има јачање партократије у којима и локалним политикама управљају првенствено страначке централе. Овакав систем избора, у потпуности ограничава могућност грађана да селектују виђеније кандидате у својим локалним срединама и гласају за оне које лично познају и за које верују да могу допринети развоју њихових локалних средина. Систем у коме грађани гласају за оне које познају у литератури која разматра питање локалних избора означава се као „пријатељско“ и „комшијско“ гласање (Gorecki, Bartnicki & Alimowski 2022). Сигурно је да би модел који би омогућио већу персонализованост гласања могао водити оваквом типу гласања.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР И РЕФОРМЕ ИЗБОРНОГ СИСТЕМА НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Институционални оквир за спровођење локалних избора током више од претходне три декаде био је предмет честих реформи и промена. Поред избора за представнике у локалним скупштинама, експериментисало се и са непосредним избором градоначелника, што је уведено 2002. године, а примењено током само једног изборног циклуса 2004. Иако је тренд непосредног избора градоначелника у европским политичким системима у узлазној путањи и све већи број држава га примењује, у нашој политичкој пракси он је неретко водио политичкој нестабилности на локалном нивоу, што је директно утицало да се овај тада експериментални модел убрзо укине. Локални избори се у начелу одражавају у редовном термину и коинцидирају са парламентарним изборима изузимајући двадесетак општина и градова, укључујући и главни град Београд (Marinković i Gajić 2022, 467). У случају последњих локалних избора, они су се одиграли паралелно са редовним председничким и ванредним парламентарним изборима. Током ових избора, примењен је пропорционални изборни систем са затвореним листама, који је присутан од 2004. године, а цензус неопходан за улазак у локалне скупштине је 2020. смањен са 5 на 3%. Заокрет од већинског модела избора који је примењиван у прва четири изборна циклуса ка пропорционалном, након 2004. године, условио је већу фрагментацију и учешће већег броја листа у расподели мандата на локалном нивоу (Jovanović i Matić 2020, 714). Смањени цензус омогућава заступљеност већег броју листа у локалним скупштинама, водећи већој пропорционалности и репрезентативности између освојених гласова и мандата. Закон о локалним изборима из 2007. године, који је и надаље на снази јасно је одредио пропозиције о броју одборничких места у локалним скупштинама. Тако у општинама он не може бити мањи од 19, а већи од 75, у градовима он не може ићи преко 90, док је у случају главног града Београда, услед бројности популације, ограничен на 110. Право гласа припада свим пунолетним и правно способним бирачима који су држављани Србије и настањени су на територији општине или града у којима се одигравају локални избори. Притом, ексклузивно је право оних који су настањени у јединицама локалне самоуправе, пошто у случају локалних избора, за разлику од парламентарних и председничких, право гласа немају држављани Србије настањени у иностранству (Marinković i Gajić 2022, 467). Пропозиције којима се

уређује равноправност полова у изборној утакмици јасно одређују да на листи мора бити најмање 40% жена. Приликом скупљања потписа неопходних за подношење листе, услов је да предлагач мора скупити најмање 20 потписа по кандидату. Изузетак од тог правила представљају општине које су бројчано мање од 20.000 кандидата где је услов да листа прикупи 200 потписа.

РЕЗУЛТАТИ И ПОСЛЕДИЦЕ

Локални избори који су се 3. априла одиграли у четрнаест градова и општина у Србији у неким случајевима су се одржали у редовном термину, док су се у већини случајева били ванредни. Поред избора за одборнике главног града Београда и града Бора, избори су се одиграли и у општинама Аранђеловац, Смедеревска Паланка, Дољевац, Лучани, Кула, Кладово, Мајданпек, Медвеђа, Бајина Башта, Књажевац и Сечањ и градској општини Севојно. Предмет овог рада су резултати и последице локалних избора у свим јединицама локалне самоуправе у којима су се избори одиграли, изузимајући престоницу Београд, којој ће бити посвећен посебан рад. У случајевима када су избори одржани у ванредном термину, као предуслов њиховог одражавања било је неопходно да председници тих општина претходно поднесу оставке на своје функције. Излазност на локалне изборе у Србији варирала је међу јединицама локалне самоуправе, а директан утицај на високу излазност имало је одржавање парламентарних и председничких избора у истом термину, као и учешће опозиционих политичких групација које су бојкотовале изборе 2020. године. И током овог циклуса, учешће у локалним изборима, поред актера који су заступљени и на националном нивоу, узеле су и локалне политичке организације чије је деловање усмерено само на одређене локалне заједнице. У многим случајевима, оне су успеле да остваре завидан резултат.

У граду Бору, на локалним изборима излазност је износила нешто преко 61%. Неважећих листића је било нешто испод 3%. Учешће на изборима је узело је једанаест листа, а формиране коалиције у овом случају нису пратиле коалиције на националном нивоу. Тако је, рецимо, СПС на локалним изборима у Бору наступила самостално и изван коалиције са Јединственом Србијом која је фигурирала на националном нивоу. Укупан број места у Скупштини града Бора износи 35. Победу на изборима је однела листа „Александар Вучић – Заједно можемо све“ (35,38%) са укупно 15 мандата што јој је било недовољно да самостално формира локалну

власт. Друга по броју освојених гласова и мандата била је коалиција „Драган Марковић – Уједињена опозиција Бора“ коју чине Народна странка, Демократска странка, Влашка народна странка и Заједно за Србију са 15,29% и укупно шест мандата. Трећи најбољи резултат је остварила Социјалистичка партија Србије (10,77% гласова, четири мандата) која традиционално има јако упориште у овом делу Србије. Да у Бору јако упориште имају локалне и мањинске листе, показује и случај влашке странке „Мост“ која је остварила запажен резултат са 9,84% гласова и четири освојена мандата. О значајном паду поверења у СНС и СПС као доскорашње чланице владајуће коалиције на локалном нивоу сведочи и чињеница да су оне сада укупно посматрано освојиле 19 мандата, за разлику од избора 2018. године када су имале 24 одборничка места. Цензус су још прешле листе „Мариника Тепић – За победу Бора: Странка слободе и правде, Влашка странка, Покрет слободних грађана“ (9,00% или три мандата), „Бошко Обрадовић – Српски покрет Двери – ПОКС – Милош Парандиловић – Патриотски блок за обнову Краљевине Србије“ (4,09% или један мандат), као и групе грађана „Млади у Бор(би) за опстанак Бора и околних села!: Владимир Стојићевић“ (3,52% или један мандат) и „Група грађана Борци за Бор“ (3,11% или један мандат). Листе које су остале испод цензуса су „Доста је било – Суверенисти – Саша Радуловић (ДЈБ)“ (2,81%), „Јединствена Србија Драган Марковић Палма Домаћински Бор“ (1,97%) и „Др Војислав Шешељ - Српска радикална странка“ (1,27%). Последице јачања опозиционих партија и опадање подршке кључним владајућим партијама довели су до формирања шире коалиције на власти која је поред СНС и СПС укључила Влашку партију „МОСТ“ која је пре последњих избора била опозициона, а у циљу обезбеђивања стабилне већине од 24 одборника.

На изборима за одборнике у локалној Скупштини општине Аранђеловац готово двотрећинска излазност (64,5%) сведочи о заинтересованости бирача да узму учешће у изборима својих представника на свим нивоима власти. Такође је приметно да је на изборима за одборнике општине Аранђеловац уочен исти број неважећих листића као и случају града Бора (нешто изнад 3%). У игри је било 41 одборничко место, а највише гласова освојила је листа око Српске напредне странке која је освојила 43,58% гласова или 19 мандата. На другом месту се нашла коалиција Социјалистичке партије Србије и Јединствене Србије (17,04% или седам мандата). Треће место је заузела Српска странка Заветници (12,10% или пет мандата). У расподелу мандата су још ушле листе

Уједињени Аранђеловац – Демократска странка – Народна странка – Странка слободе и правде која је освојила четири мандата на основу 9,24% гласова, Двери-ЗС (8,34% или три мандата), ПОКС (5,31% или два мандата) и Доста је било (4,38% или један мандат). У односу на претходне изборе из 2018. године и овде је приметно опадање поверења у СНС која је освојила готово 12% гласова мање (55,48% на претходним изборима). Највећи неуспех остварила је Српска радикална странка које је у претходном сазиву Скупштине општине у коалицији са Народним слободарским покретом и Бољом Србијом имала шест мандата, док на локалним изборима 2022. није успела да пређе цензус. Интересантно је да на изборима у општини Аранђеловац учешће у изборима није узела ниједна група грађана и локални покрет. У општини Аранђеловац још увек нису формиран локални органи власти, а њихова композиција ће вероватно зависити и од коалиција које ће формирати власт на републичком нивоу.

Локални избори одржани у Смедеревској Паланци нису водили прекомерној фрагментацији локалне скупштине. На локалним изборима у овој општини гласало је готово 59% бирача, што је нешто више у односу на републички просек. Укупан број одборничких места за које се гласало је 49, а убедљиву победу је однела листа СНС-а са готово 64% гласова или 34 мандата. Овом приликом је потребно истаћи да ја био присутан велики број неважећих листића који је износио преко 4,5%. Све друге листе нису успеле да остваре запаженији резултат, а на другом месту се нашла листа „Мариника Тепић – Заједно можемо све“ која је освојила 2.076 гласова или 9,27% односно четири мандата. Сличан резултат оствариле су Социјалистичка партија Србије са 8,94% освојених гласова и четири мандата као и коалиција „Народна странка, Покрет слободних грађана – Уједињени за Паланку – Ненад Милојичић“ коју је подржало 8% бирача и такође је освојила четири мандата. У расподелу мандата још су ушле листе „Здрава Србија – Здрава Паланка Милан Стаматовић“ са 1.005 гласова, односно 4,5% или два мандата и коалиција „Народни фронт – Мост – Душица Савић“ која је добила један мандат на основу 3,2% подршке бирачког тела. Испод цензуса је остала листа Војислав Шешел – Српска радикална странка. С обзиром на више него двотрећинску већину у локалном парламенту, власт у овој општини је формирала Српска напредна странка.

У општини Дољевац је излазност на локалне изборе далеко премашила републички просек с обзиром да је гласало 10.871 од 13.940 регистрованих бирача, што је 78%. Такође је забележен

релативно висок број неважећих листића од готово 5%. Убедљиву победу је однела листа Српске напредне странке која је освојила 30 од укупно 37 мандата (80% гласова). На овим изборима учествовале су само четири изборне листе и све четири су прешле цензус. Преосталих седам мандата расподељено је између Социјалистичке партије Србије и Јединствене Србије које су на локалним изборима у Дољевцу наступиле самостално и Српске радикалне странке. Јединствена Србија је добила 8,41% гласова и стекла три мандата у новом сазиву локалне скупштине, док је готово истоветан резултат остварила Социјалистичка партија Србије која је такође освојила три мандата на основу 8,27% гласова. Српска радикална странка је освојила један мандат са 3,41% подршке бирачког тела. Приметно је да су се избори у овој малој општини по други пут заредом одржали у ванредном термину, након оставке председника општине, и на њима није било опозиционих листа, док се на челу општине налази исти човек већ осамнаест година (Nova S 2022).

И у случају још једне мале општине Лучани, током локалних избора 2022. године уочена је велика излазност. Она је била нижа него у општини Дољевац, али је и даље била високо изнад републичког просека (72,22%). Било је око 3% неважећих гласачких листића. Укупно се гласало за 35 одборничких места, а и у овом случају је победу однела Српска напредна странка која је освојила двадесет мандата са 55% подршке бирача. Друго место је заузео врло снажан локални покрет „Група грађана – Један тим“, који је освојио девет мандата (24,37% подршке у бирачком телу) и чији је изборни резултат значајно премашио резултат неких великих политичких партија. Од укупно пет пријављених листа још две су прешле цензус. Листи „Ивица Дачић – премијер Србије“ припало је четири мандата (12,11% освојених гласова), док је листа „Покрет обнове краљевине Србије (ПОКС – Ивана Јоковић – Милош Парандиловић) добила два мандата (5,84% гласова). Испод цензуса је остала листа „Др Војислав Шешељ – Српска радикална странка“. У случају Лучана, СНС је остварила резултат који јој гарантује сигурну већину у локалној скупштини, али велики успех једне искључиво локалне листе показује да добро организовани локални покрети могу остварити запажене изборне резултате.

На локалним изборима у општини Кула учествовало је укупно седам изборних листа. И избори у општини Кула су одржани у ванредном термину. Излазност на локалне изборе је била висока (65,47% уписаних бирача) и премашила је републички просек али је била нижа у односу на мање општине попут Дољевца и Лучана.

Гласало се за укупно 37 одборничких места, а и овде је убедљиву победу однела листа „Александар Вучић – Заједно можемо све“ са укупно 21 мандатом (52% подршке у бирачком телу). Четири мандата је освојила локална листа „Група грађана ‘Критична маса – за победу“ са 11,69% гласова. Исти број мандата уз нешто мање гласова добила је листа „Куљани и наш град – Уједињени за победу Куле“ чиме се показало да ова два наведена локална покрета имају значајан удео гласова у бирачком телу. По три мандата освојиле су листе „Ивица Дачић – премијер Србије са 8,34% гласова и „Заједница Срба“ која је добила подршку 8,62% бирача. Да су на локалном нивоу могуће коалиције које нису ни приближно блиске онима које фигурирају на националном нивоу сведочи изборна листа коју су формирали Народна странка и Суверенисти заједно са Руском странком која је освојила 6,19% гласова или два мандата (Mandić 2022). И у случају Куле листа „Војислав Шешељ – Српска радикална странка“ је остварила историјски најслабији резултат и остала испод цензуса.

На локалним изборима у Кладову учешће је узело укупно пет изборних листа. Излазност је била значајно нижа у односу на републички просек и износила око 52% регистрованих бирача. Цензус су успеле да пређу само три листе, при чему је листа СНС остварила победу са 14 освојених мандата, односно 47,03% освојених гласова. С обзиром на то да у Скупштини општине Кладово постоји 28 одборничких места листа СНС није освојила апсолутну већину већ је 14 мандата збирно припало другим двома листама које су прешле изборни праг. И у случају Кладова још једна локална политичка групација је остварила запажен резултат. Са освојених девет мандата и 30,5% гласова листа „Покрет за Кладово – Доктор Борислав Петровић“ је заузела високо друго место по политичкој снази у општини Кладово. Трећа листа која је прешла цензус је листа СПС-а „Ивица Дачић – премијер Србије“ која је добила подршку 19,38% бирача и освојила пет мандата. Испод цензуса су остале листе „Влашка народна странка – Др Драгиша Констандиновић Трајан“ и „Др Војислав Шешељ – Српска радикална странка“. На формирање владајуће коалиције у општини Кладово, у контексту непостојања листе која има већину одборника, директно може утицати и формирање већине на националном нивоу.

Избори за одборнике у општини Мајданпек одржани су у редовном термину. Излазност је била близу републичког просека, нешто испод 60%. На изборима је учешће узело седам листа, од којих је шест успело да пређе изборни праг. Победу је однела листа СНС-а

„Александар Вучић – Заједно можемо све“ са 53,10% освојених гласова или 19 мандата. Друго место је заузела листа „Ивица Дачић – премијер Србије“ са пет мандата или 13,83% подршке у бирачком телу. На трећем месту се нашла група грађана „Не дам!“ која је добила три мандата уз 10,48% подршке. Покрет „Може и другачије“ је добио два мандата на основу подршке 8,04% бирачког тела. У расподелу мандата су још ушли Српски покрет Двери и Коалиција за краљевину Србију – ДСС са по једним освојеним мандатом. И у Мајданпеку листа „Др Војислав Шешељ – Српска радикална странка“ је остала доста далеко од преласка цензуса од 3%. Након локалних избора у Мајданпеку, СНС је у могућности да са убедљивих 19 од укупно 31 мандата самостално формира локалне извршне органе.

На локалним изборима одржаним у Медвеђи такмичило се укупно седам изборних листа, а гласало је око 64% уписаних бирача. И у Медвеђи СНС је тријумфовао са освојених 13 од укупно 25 мандата, али је имао исподполовичну већину од 47,52% гласова. Све листе су успеле да прескоче изборни праг, изузимајући листу Српске радикалне странке која је и у овом случају остварила велики пад у односу на претходне локалне изборе из 2019. када је имала два места у локалној скупштини са више од 7% подршке. И овде је учљив пад и СНС-а који је у претходном сазиву имао пет одборничких места више. Листа Социјалистичке партије Србије освојила је три мандата са подршком 12,78% бирача. Највеће изненађење приредила је група грађана „Медвеђа има боље“ којој је ово прво учешће на локалним изборима у овом граду, а успела је добије пет мандата на основу подршке 20,49% изашлих бирача. У расподелу мандата још су ушле две групе грађана од којих је „За Медвеђу“ гласало 7,29% грађана чиме је освојила два мандата и „За развој Медвеђе“ која је добила подршку 4,43% бирача или један мандат. Један мандат је припао и Партији за демократско деловање која је имала 4,54% гласова (Mitić 2022).

У општини Бајина Башта на локалним изборима је учествовало 14.778 од 21.733 укупно уписаних бирача што је 68% и за око 8% изнад републичког просека. На изборима за одборнике у овој општини учествовало је девет изборних листа које су се надметале за укупно 45 мандата. И у овој општини избори су одржани у ванредном термину, само две године након претходних. Победу је однела листа Српске напредне странке која је освојила 24 мандата, али је имала исподполовичну подршку у бирачком телу (47,14%). Друго место је заузела коалиција опозиционих странака „Урош Ђокић – уједињени

за победу Бајине Баште“ која је на основу 19,08% процената гласова добила девет места у локалној скупштини. На трећем месту се нашла листа Социјалистичке партије Србије „Ивица Дачић – премијер Србије“ са 12% освојених гласова или шест мандата. Листа „Милан Стаматовић – Здравом да победи Горан Југовић“ освојила је три (7,45%) док су цензус успеле да пређу још листе „Михајло Марковић – Ајмо људи – Социјалдемократска странка“ са два освојена мандата (4,86%) и „Српски покрет Двери – Срцем за Србију“ са једним мандатом и 3,13% гласова. Испод цензуса су остале три изборне листе „Савез 90/Зелених Србије, „Др Милош Јовановић – Нада за Бајину башту – Српска коалиција НАДА – Национално демократска алтернатива – Демократска странка Србије (ДСС) – За краљевину Србију (Монархисти) – Војислав Михајловић“ и група грађана „Јасно и гласно за Бајину Башту – Владисав Биљић“.

На локалним изборима у Књажевцу учествовало је осам изборних листа а право гласа је имало укупно 23.638 бирача. Излазност је била нешто изнад просечне и своје гласове политичким опцијама је дало 62,87% бирача. Било је нешто изнад 4% неважећих бирачких листића. У игри је било 40 одборничких места, а убедљиву победу на локалним изборима је однела листа „Александар Вучић – Заједно можемо све“ са 27 мандата на основу 61,24% освојених гласова. По броју освојених гласова, на другом месту, а далеко иза првопласиране, налази се листа „Ивица Дачић – премијер Србије“, која је и у Књажевцу наступила изван коалиције са Јединственом Србијом. Она је добила шест одборничких места или 13,2% гласова. На трећем месту се нашла опозициона листа „Уједињени за победу Књажевца – Народна странка – Демократска странка – Странка слободе и правде“ која је на основу 9,72% гласова добила четири мандата. У расподелу мандата су ушле још две листе, „Књажевац за краља – Патриотски блок за обнову Краљевине Србије – Покрет обнов Краљевине Србије (ПОКС) – Српски покрет Двери – Саша Илијић – Др Владислав Смиљанић Буца“ са 4,57% гласова или два мандата и „Др Милош Јовановић – НАДА за Књажевац – Српска коалиција НАДА – Национално демократска алтернатива – Демократска странка Србије (ДСС) – За Краљевину Србију (МОНАРХИСТИ) – Војислав Михаиловић“ која је освојила један мандат или 3,87% гласова. Изборни праг нису прешле листе Српске народне партије, Српске радикалне странке и Јединствене Србије.

Изборе за одборнике општине Сечањ пратила је висока излазност која је за око седам процената премашила просечну излазност на општим изборима у Републици Србији. Забележен је

и велики број неважећих гласачких листића од 5,34%. На локалним изборима учествовале су само четири изборне листе и све су успеле да пређу изборни праг. Од укупно 23 одборничка места листа СНС-а „Александар Вучић – Заједно можемо све“ је освојила 14 мандата са готово 60% подршке бирача. Друго место је заузела листа Социјалистичке партије Србије „Ивица Дачић – премијер Србије“ освојивши 25,5% гласова што се транспоновало у шест мандата. Два мандата је освојила група грађана „Вукашин Баћина – за бољу општину Сечањ“ придобивши 11,25% подршке бирачког тела. Један мандат припао је листи „Др Војислав Шешељ – Српска радикална странка“ која је прешла цензус од 3% за 0,37 процентних поена.

На изборима за представнике у градској општини Севојно учествовало је шест листа и све су успеле да пређу цензус. Право гласа је имао 5.681 бирач, а учешће на изборима је узело 70% уписаних чиме је премашен републички просек за око 10%. И у овој јединици локалне самоуправе, победу је однела листа СНС-а са десет од укупно 19 мандата колико је освојила и на изборима 2018. године. Друга по снази у локалном парламенту је листа „Милан Стаматовић – Здравом да победи Аврам Илић“, која има јако бирачко упориште у овом делу Србије. Она је освојила четири мандата и добила 895 гласова или 23% подршке бирача. Два мандата припало је листи „Уједињени за Севојно – Богосав Михаиловић“ (13,52% гласова). По један мандат припао је листама „Милица Ђурђевић Стаменковски – Српска странка Заветници“ са 5,86% гласова, „Др Војислав Шешељ – Српска радикална странка“ са 5,68% подршке и „Јединствена Србија – Драган Марковић Палма – Домаћински за Севојно“ са приближно 4%.

ЗАКЉУЧАК

У условима примене пропорционалног изборног система са затвореним листама и на националном и на локалном нивоу, кампањама које прате локалне изборе доминирају првенствено питања која су највише заступљена и на парламентарним изборима. Деперсонализованост приликом избора одборника, који би по „правилу“ требало да буду „блиски“ са онима које представљају, директно јача и позицију страначких централа у локалној политици. Уколико се погледају решења из упоредне праксе, у многим системима је дошло до заокрета ка већој персонализацији избора на локалном нивоу. И код нас су постојали различити реформски предлози који би могли да доведу до јачања персонализације

локалних избора. Један од таквих је свакако и предлог ЦеСИД-а о персонализованом пропорционалном систему, по коме би странке биле у обавези да мандате пруже оним личностима које им донесу највише гласова. У пракси је и све више приметна употреба неких модела који би комбиновали предности већинског и пропорционалног изборног система, попут мешовитог изборног система који је једно време примењиван код нас на нивоу АП Војводина. И у случају његове примене на локалном нивоу, постоје бројни модели и решења (Vučićević 2020). У већем броју држава не постоји униформи образац, већ су јединицама локалне самоуправе дате веће могућности самоорганизације у том смислу. Тако се, рецимо, у Великој Британији, држави која традиционално негује већински систем просте већине (*first past the post*), у одређени број јединица локалне самоуправе уводи пропорционални систем који гарантује већу репрезентативност. У Француској је примењен специфичан модел, по коме се за јединице локалне самоуправе које имају мање од 10.000 становника примењује већински, док се у већим имплементира пропорционални изборни систем (Matić 2012). Могућности и предности неког од претходно наведених модела огледају се првенствено у персонализацији политике на локалном нивоу. Тиме би се значајно умањило уплив партијских централа у локална питања и истовремено ојачала веза бирача и изабраних. То би и приморало партије да селекују виђеније кандидате, а последица би се огледала и у јачању транспарентности и одговорности. Овај дефект постојећег система локалних избора у Србији донекле би могао бити отклоњен и увођењем већег броја изборних јединица у градовима и општинама. Проблем заступљености локалних политика и тема у случају великих градова и општина је нешто мање изражен, пошто су кључни политички актери више усмерени на питања развоја тих локалних заједница. Потврда да су локалне политике и даље битне за саме грађане налази се у чињеници да бројни локални покрети и групе грађана успевају да освоје мандате у локалним скупштинама (Jovanović i Matić 2020). У нашем политичком животу, неретко су и променама на централном нивоу управо претходиле промене на локалном нивоу власти. Из тог разлога, локални избори, нарочито у ситуацији када се не одигравају паралелно са парламентарним, могу бити „мотор“ и наговештај и ширих политичких промена на националном плану.

Промовисању локалне демократије и јачању локалних органа власти, свакако би могао допринети и непосредни избор градоначелника као носиоца локалне егзекутиве. У Србији, овај

модел је био примењен само на локалним изборима 2004. године, а у многим случајевима он је водио кохабитацији на локалном нивоу. То је у пракси доводило до политичких трвења на локалном нивоу и својеврсне „блокаде“ локалних власти (Marinković i Gajić 2022, 467). Овакви исходи непосредног избора градоначелника, неретко су водили његовој смени и дисфункцији локалних институција. Ипак, заокрет ка непосредном избору градоначелника присутан је у бројним развијеним политичким системима, а негде се такође уводе факултативно. Такав је случај у Великој Британији која традиционално гаји кабинетски систем, где је то једна од демократских иновација на локалном нивоу, а ова пракса је присутна и у Немачкој. У нашем случају би свакако било потребно да се изнова покуша са оваквим решењем.

Без значајних и системских реформи изборног система на локалном нивоу у Србији не може ни доћи до јачања капацитета локалних власти у креирању и имплементацији локалних политика. Кључни проблеми као консеквенце актуелног изборног система приликом избора одборника и надаље остају деперсонализованост, утицај партијских структура и лидера на локалне политике, партократија и патримонијални однос према локалној самоуправи, као и слаба веза између бирача и изабраних која за директну последицу има умањену одговорност локалних политичких елита и неусаглашеност локалних политика са стварним интересима и тежњама грађана.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Vučićević, Dušan. 2020. *Mešoviti izborni sistemi: struktura, geneza, posledice*. Beograd: Službeni glasnik.
- Gorecki, Maciej, A., Sławomir Bartnicki, and Maciej Alimowski. 2022. "Local voting at local elections revisited: 'Friends and neighbors voting' at mayoral elections in rural Poland." *Political Geography* 94.
- Jovanović, Milan, i Petar Matić. 2020. „Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990–2020. godine.“ u *Kako, koga i zašto smo birali: izbori u Srbiji 1990-2020. godine*, ur. Milan Jovanović, Dušan Vučićević. Beograd: Službeni glasnik.
- Jovanović, Milan. 2012. „Lokalni izbori u Srbiji 6. maja 2012. godine.“ Pregled – Republika Srbija, Beograd.
- Mandić, A. 2022. „Naprednjaci ostaju na čelu opštine Kula, opoziciji tri odbornička mandata više.“ *Danas*: 04. 04. 2022. (online),

- <https://www.danas.rs/vesti/politika/izbori22/naprednjaci-ostaju-na-celu-opstine-kula-opoziciji-tri-odbornicka-mandata-vice/>, приступљено. 27. 07. 2022.
- Marinković, Aleksandar, i Novak Gajić. 2022. "Serbia: Three phases of local electoral politics after 1990." In *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe*. ed. Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer and Kristof Steyvers, London: Routledge.
- Matić, Petar. 2012. *Redizajniranje lokalne samouprave: teorijski i uporedni okvir za modernizaciju lokalne samouprave u Srbiji*. Beograd: Institut za političke studije.
- Matić, Petar. 2020. „O potrebi vremenskog odvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora u Republici Srbiji“, u *Dijalog o izborima 2020.*, ur. Milan Jovanović, Dejan Milenković, Beograd: Čigoja štampa.
- Mitić, Marko. 2022. „SNS slavio i na lokalnim izborima u Medveđi, podrška ipak manja nego u Doljevcu“, *Južne vesti*, 04. 04. 2022, (online) <https://www.juznevesti.com/Politika/SNS-slavio-i-na-lokalnim-izborima-u-Medvedji-podraska-ipak-manja-nego-u-Doljevcu.sr.html>
- Nova S.* 2022. „Doljevac: Vlast praktično bez opozicije, predsednika ne menjaju već 18 godina“. (online), poslednji pristup 26. 07. 2022. <https://nova.rs/izbori-2022/doljevac-vlast-prakticno-bez-opozicije-predsednika-ne-menjaju-vec-18-godina/>
- Republička izborna komisija, zvanična prezentacija (online), <https://www.rik.parlament.gov.rs/>
- Carr, Caleb T. 2020. „The Delocalization of the Local Election“, *Social Media + Society*, April 2020. London: Sage.

Petar Matic*

Institute for Political Studies, Belgrade

LOCAL ELECTIONS IN SERBIA IN 2022 –
ACTORS, RESULTS AND CONSEQUENCES

Resume

The aim of this paper is to point out the most significant consequences of the local elections in Serbia, which took place in 13 cities and municipalities throughout Serbia (excluding the capital Belgrade). Considering the real scope of decentralization and the position of local self-government in the vertical organization of government, local elections in Serbia are often treated as “second-order” or as a “reflection” of national elections. However, local elections include actors whose actions are based only in local areas, not at the state level, take part in them, and in many cases, the changes that took place after the parliamentary elections were preceded by changes at the local level. The paper analyzes the roles of numerous actors in local political arenas, campaigns that took place in targeted cities and municipalities, actors and their role in the formation of pre-election and post-election coalitions, as well as the political consequences of local elections on local communities and their influence in the wider, national context.

Keywords: local elections, political parties, citizens groups, coalitions, campaigns, decentralization

* E-mail: petar.matic@ips.ac.rs

** Овај рад је примљен 28. јула 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. септембра 2022. године.